

L'argelaga

(ALDC, V, 1074. L'argelaga)

L'*argelaga* és un arbust de la família de les papilionàcies, molt espinós i de fulles grogues (*Genista scorpius*); segons el *DECat*, derivaria de l'ibèric o protobasc **AJELAGA* (o **AGELAGA*), mudat en **alielaga*, que seria l'origen del mossàrab *yelaqo*, oc. *argilac*, cast. *aulaga/ailaga* i del cat. *argelaga*, amb l'article aràbic *al-* (com en els casos de *ametlla* > val. *almetlla*, *avarca* > *alvarca*, etc.), potser present en *algilaga* 187, si no és una assimilació de *argilaga*, que ofereix la var. *xilaga* 186, amb truncament del segment inicial que s'ha canviat en el cas de *angilaga*. Aquestes formes en *-i-* són resultat d'una assimilació de la *e* de *argelaga* pel contacte amb la palatal; aquesta és la forma primigènia, modificada en *esgelaga*, per canvi *ar-* > *es-*; *estxelagra* 93, 94, 99, 100, 102, 106, amb apitxament, com en *estxilaga* 132, 158, 160, i epèntesi de bategant, com en *estxilagra* 108; *etgelaga* 73, 74, per l'assimilació mall. [zɜ] > [dʒ], com *es joves* [əd ʒ'ovəs] (der. *etgelaguera* 75), i *gelaga* 19, 38, 81, amb pèrdua de la síl·laba inicial. Un canvi de gènere ha donat *argelac*, amb la var. *argelat* 1-3, 6, afí a l'oc. *argilat*, per equivalència *-[k] = -[t]*, potser a partir del plural.

Gatosa és un der. de *gat* sufixat amb *-osa*, substantivació de l'adjectiu *f.* 'que té [ungles] com el gat'; presenta les var. *gatoa* 78, amb pèrdua de [z] intervocàlica, pròpia del mall., que ha rebut una labiodental antihiàtica en *gatova* 80, 82; *gatell* 124, amb el suf. *-ell* (< ELLU),

i la perifràstica, *gatosa marina* 61. Els informants ens han assabentat de diferents espècies de *argelaga* (*bàlec* 12, *espinarrata* 8, *argentina* 13) i han establert algunes característiques que separen l'*argelaga* de la *gatosa*: la *gatosa* “és més alta que l'*argelaga*” 36; “té les punxes més petites i espesses que l'*argelaga*” 78; “té el tronc menys fort que l'*argelaga*” 82, mentre que l'*argelaga* “té menys punxes que la *gatosa*, però és més forta” 43; “fa la punta més espessa i més curta que la *gatosa*” 61. La condició punxent d'aquest arbust explica *espinàs* 8, der. de *espinā* (< SPĪNA), potser procedent de l'oc. *espinàs* ‘esbarzer’, com també *punxa* 182 i el seu der. *punxera* 169 (cf. *etgelaguera* 75), der. de PŪNCTA, però probablement a través de l'oc. *poncha* (cf. Martines, 2011). Resulta igualment prou expressiu el sintagma *genesta del dimoni* 36 amb un nucli que al·ludeix a les papilionàcies i un determinant que sintetitza en el maligne la punxositat de l'arbust.

Tiria 85 és un manlleu al sard [θ]iría.

Argelaga domina tot el territori, amb la var. *argilaga*, que ocupa la Catalunya mer. i el val., on, sobretot a la part alacantina, pren la var. *angilaga*, al costat de *angelaga* 176 i *asgilaga* 147 per la freqüència d'aquest prefix; al nord, el ross. alberga el masculí *argelac* i a la costa de l'Empordà, la Selva, el Maresme i el Baix Llobregat s'ha obert pas modernament *gatosa*, també present en el mall. mer.

I en alg., com tantes vegades, impera el sardisme *tiria*.

Són mots normatius *argelaga*, *gatosa*, des del *DOrt*, 1917, i *argelac*, des del *DIEC*₁, 1995.

